

Lärarhandledning

Escape - en film om nätmobbning

LÄRARHANDLEDNING

Ett stöd till filmen ESCAPE samt inspirationsmaterial för fortsatt arbete kring Internet och värdegrundsfrågor.

Läs gärna igenom första delen av handledningen innan du visar filmen.

EFTERARBETE AV FILMVISNING

Ni har nu sett filmen ESCAPE och det är viktigt att ni tar vid och diskuterar innehåll och konsekvenser av den här typen av agerande på nätet. Storyn är fiktiv men dess innehåll är i allra högsta grad verklig för många. Våra barn och unga spenderar mycket tid online och spridningen av till exempel bilder och kommentarer på nätet kan vara både snabb och omfattande.

Det mesta som våra unga gör på nätet är positivt. De har roligt, de umgås och de lär sig saker. Dock är det så, som i vilken annan miljö som helst, att det kan hända och händer att någon råkar ut för kränkande behandling och mobbning.

Det är viktigt att vi som vuxna inte ser Internet som boven, utan snarare ser på eventuell problematik med utgångspunkt i vårt värdegrundsarbete och i vårt arbete med relationer elever emellan. Internet är bara ytterligare ett forum där kränkningar och mobbning kan finnas.

Internet är i dag fullt ut integrerat i våra ungas vardag. De lever och agerar online. Om du som vuxen upplever att du inte riktigt hängtt med i svängarna eller känner att du vill skapa dig en större förståelse för ungas digitala vardag så har du nu chansen. Nedan följer diskussionsfrågor som bland annat kan hjälpa dig med det. Frågorna syftar också till att öka medvetenheten hos dig som vuxen och hos barnen vad gäller kränkningar och mobbning online.

DISKUSSIONSUNDERLAG

Tanken med följande diskussionsunderlag är att öka medvetenheten hos både dig som vuxen och hos eleverna vad gäller Internet som arena för kränkningar och mobbning. Händelseförloppet i filmen är snabbt och speglar den digitala vardag som råder. Det går fort och det händer ofta utan att vuxenvärlden har någon inblick.

Det kan mycket väl vara så att du som vuxen tillsammans med din klass inte hinner med alla frågeställningar under ett och samma pass. Förbered dig genom att se över frågeställningarna och bestäm dig för om du vill välja ut de som du själv tycker passar bäst, eller om du eventuellt vill fortsätta diskussionen vid nästa träff. Kanske hinner du igenom samtliga frågor, kanske väljer du att förlänga passet.

Börja med att ställa en fråga till hela klassen:

- Vad var det som hände?

Låt dem utveckla sina tankar och funderingar kring det hela och försök att undvika att värdera eller vara fördömande. Lyssna in vad de säger och ställ eventuella följdfrågor. Här har du en chans att få elevernas bild av händelseförloppet utan att själv påverka. En av de utmaningar vi vuxna står inför är att förstå och tolka barns syn och upplevelser av nätet utan att blanda in våra egna föreställningar.

Fortsätt sedan med ytterligare diskussionsfrågor. Antingen delar du in klassen/gruppen i mindre grupper eller så använder du befintlig sammansättning. Vi börjar med att fundera och reflektera kring en av huvudrollsinnehavarens agerande, nämligen Maddes.

- Vad var det som gjorde att tjejen som spelar Madde i filmen började lägga upp bilder på Anton?
- Gjorde hon rätt? Varför? Varför inte?
- Tror du att hon förstod vad som skulle kunna hända?
- Tycker du att det är okej att lägga upp bilder på andra på nätet? Varför? Varför inte?
- Många lägger i dag upp bilder på sig själva på nätet, varför är det så tror du?
- Vad kunde Madde ha gjort istället för att lägga upp bilderna på Anton?
- Vad tror du att Madde hade gjort om inte Internet hade funnits?

Vi fortsätter med bästa kompisens Linneas agerande. Hon finns ju med hela tiden och sitter tillsammans med Madde framför datorn när de lägger upp bilderna.

- Hur påverkad tror du att Madde blir av Linnea?
- Hade Madde lagt upp bilderna på Anton om inte Linnea varit med?
- Hur tror du att Linnea tänker, varför vill hon att Madde ska lägga upp bilderna?
- Får man lägga upp bilder på klasskompisar eller andra människor hur som helst på nätet?

Följande text är ett exakt utdrag från Datainspektionens sida "Frågor och svar".

"Fråga:

Min kompis har lagt ut en bild på mig på sin Facebooksida. Får han göra det utan att fråga mig?

Svar:

Ja, man får lägga upp bilder på andra personer på sin Facebooksida, blogg eller liknande så länge bilden inte är kränkande i lagens mening.

Det finns ingen exakt beskrivning av vad som är kränkande enligt lagen, utan det måste bedömas från fall till fall. Hur personen på bilden upplever situationen kan spela in, men är inte avgörande för bedömningen. Det är bara en av flera faktorer som vägs in. Andra faktorer är till exempel varför bilden lades upp på nätet, vilka personuppgifter som lagts upp utöver bilden, var bilden lades upp, om personen på bilden har blivit informerad om att bilden lagts upp, hur länge bilden legat ute på nätet.

Ett typiskt exempel på när det är kränkande enligt lagen att lägga upp en bild på nätet är om någon gjort det för att skandalisera eller för att "hänga ut" en viss person.

Att lägga upp en bild på en person som är naken, berusad eller blir retad av andra är ofta kränkande enligt lagen, och därmed olagligt. Då är det inte tillåtet att lägga upp bilden på Internet."

(Källa: 2012-11-22 <http://www.datainspektionen.se/fragor-och-svar/personuppgiftslagen/min-kompis-har-lagt-ut-en-bild-pa-mig-pa-sin-facebook-sida-far-han-gora-det-utan-att-fraga-mig/>)

Vi fortsätter våra funderingar och riktar vår uppmärksamhet mot klasskompisarna och hur de hanterar situationen.

- När bilderna på Anton finns på nätet börjar klasskompisar att kommentera dem, varför?
- Vad skulle de ha kunnat gjort istället?

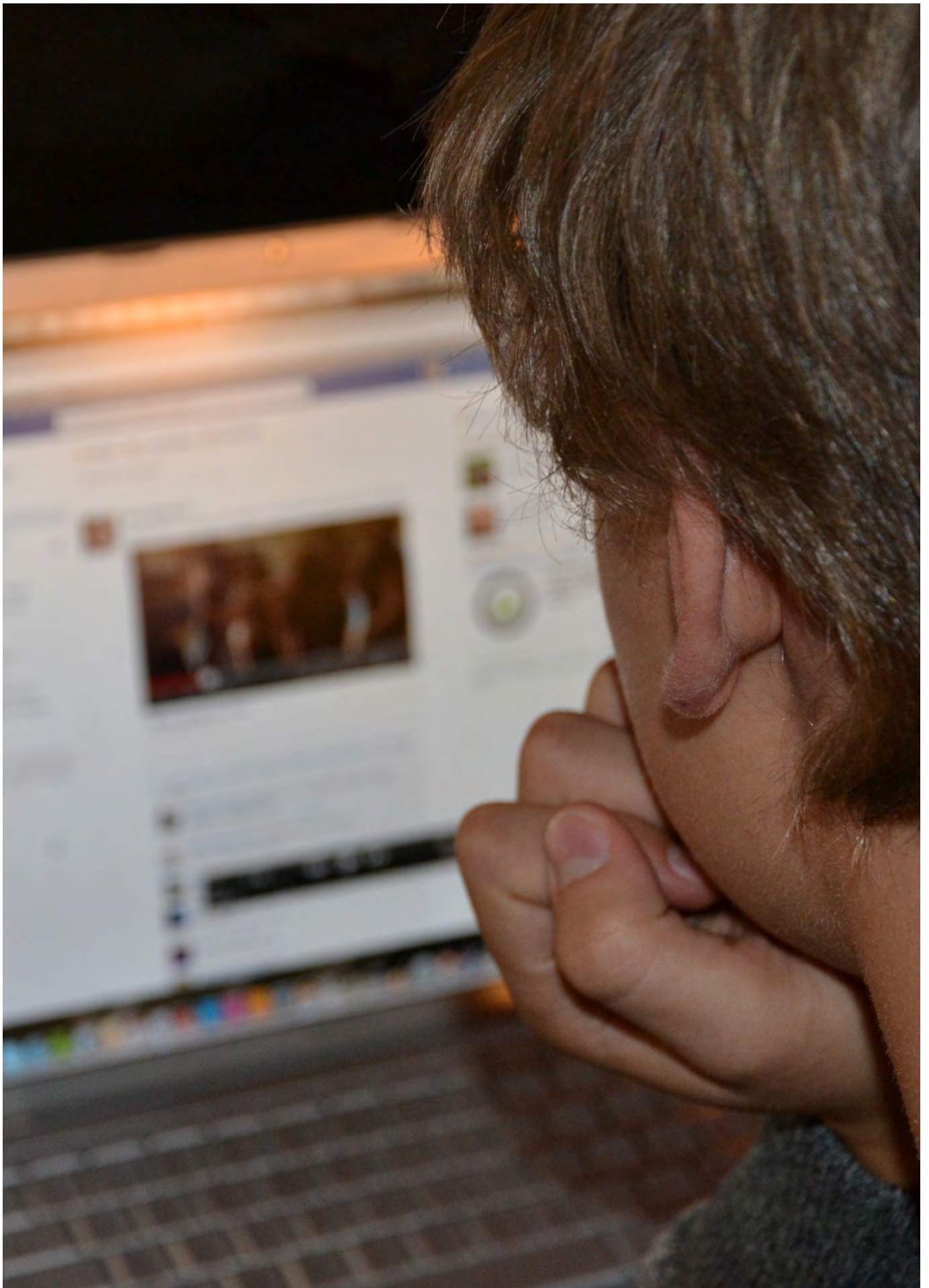
Sedan kommer vi till Anton själv. Han blir utsatt på nätet, och som vi såg i filmen tar han mycket illa upp och blir väldigt ledsen.

- Kunde Anton ha agerat annorlunda?
- Borde han ha följt med på festen?
- Varför blir han så arg och ledsen?

Vi avslutar med att fundera över oss själva.

- Hur skulle du ha reagerat om du var Anton?
- Vad skulle du ha gjort om du var en i klassen?
- I filmen så har läraren Mats ingen koll på vad som händer på nätet, borde han ha haft det och i så fall hur skulle han göra för att få det?
- Borde fler vuxna finnas på nätet för att hjälpa till när sådant här händer?
- Har du egna erfarenheter av liknande situationer?

Förhoppningsvis har den här diskussionen lett fram till att både elever och vuxna har fått en större förståelse för hur kränkningar och mobbning kan uppstå och få en sådan spridning på nätet. Förhoppningsvis kommer också diskussionen leda till fortsatta samtal och funderingar kring nätet, samt att färre barn och unga blir utsatta.

LÄRARHANDLEDNING FORTSÄTTNING

Nedan följer ett material som ni kan använda i ert fortsatta arbete med frågor som rör Internet och mobbning online. För att komma åt problemen med nätmobbning och mobbning behöver vi alla fundera över vår egen roll. Övningarna nedan kan förhoppningsvis bidra till det. Det går utmärkt att använda materialet i direkt anslutning till att filmen har visats men det går också bra att göra det vid ett annat tillfälle.

4-HÖRNSÖVNING

Använd en lokal där eleverna kan röra sig utan att det blir för trångt. Ett klassrum fungerar utmärkt om det inte är för litet eller så länge gruppen inte är för stor. Ställ frågor till gruppen och be dem ta ställning till dem genom att placera sig i respektive hörn. Alla frågor eller påståenden har tre givna svar och ett öppet alternativ. Varje svar motsvarar ett hörn i lokalen.

När eleverna tagit ställning och är placerade i sina hörn kan du med fördel ställa en del följdfrågor och driva en diskussion.

Hur viktigt är Internet för dig?

- Hörn 1. Livsviktigt.
- Hörn 2. Viktigt.
- Hörn 3. Inte viktigt.
- Hörn 4. Eget alternativ.

Vad gör du allra helst när du är online?

- Hörn 1. Spelar.
- Hörn 2. Använder sociala medier, till exempel Facebook.
- Hörn 3. Läser och tar del av fakta.
- Hörn 4. Eget alternativ.

Hur ofta pratar du med någon vuxen om vad du gör på nätet?

- Hörn 1. Varje vecka.
- Hörn 2. Någon gång i månaden.
- Hörn 3. Nästan aldrig.
- Hörn 4. Eget alternativ

Hur skulle du beskriva vuxnas kunskap och förståelse för vad du och andra ungdomar gör på nätet.

- Hörn 1. De har goda kunskaper och förståelse för vad vi gör online.
- Hörn 2. De borde lära sig lite mer.
- Hörn 3. De vet nästan ingenting.
- Hörn 4. Eget alternativ.

Om du stöter på ett problem på nätet, ett tekniskt problem eller ett problem av annan karaktär, vad gör du då?

- Hörn 1. Frågar en vuxen.
- Hörn 2. Gör vad jag kan för att själv lösa det, om det inte fungerar så struntar jag i det.
- Hörn 3. Frågar en kompis.
- Hörn 4. Eget alternativ.

Om någon skulle utsätta dig för kränkande behandling på nätet, kanske skriva något elakt eller lägga upp en elak bild på dig, vad skulle du göra då?

- Hörn 1. Likadant tillbaka.
- Hörn 2. Strunta i det och låta det vara.
- Hörn 3. Säger till en vuxen.
- Hörn 4. Eget alternativ.

Mobbning och kränkande behandling förekommer i de flesta miljöer: i klassrum, i korridorer, i matsal, i omklädningsrum och på nätet. Tror du att det är en viss typ av människor som blir utsatta och i så fall vem?

- Hörn 1. Den som är konstig.
- Hörn 2. Den som tar för mycket plats och syns och hörs för mycket i gruppen.
- Hörn 3. Den som är duktig i skolan.
- Hörn 4. Eget alternativ.

Att beskriva någon som konstig är ganska vanligt, men vad betyder det och vem bestämmer egentligen vem eller vad som är konstigt? Om du tänker på dig själv ett kort ögonblick, är du konstig eller normal.

- Hörn 1. Jag är lite konstig.
- Hörn 2. Jag är mycket konstig.
- Hörn 3. Jag är helt normal.
- Hörn 4. Eget alternativ.

Efter att du som vuxen har ställt den sista frågan kan du behöva fortsätta diskussionen kring vem eller vad som är konstigt. Det hela bottnar i de normer och värderingar som råder. Tala om att det är ni tillsammans som bestämmer över de normer som råder och säg att det fullt möjligt att förändra dem.

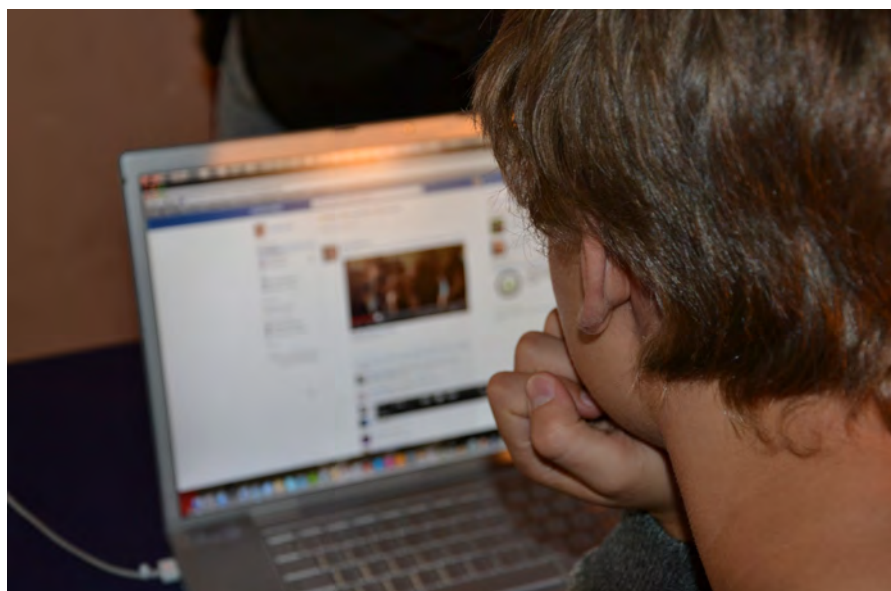
Att arbeta främjande och förebyggande mot kränkande behandling och mobbning handlar om flera saker. En viktig del i arbetet består i att vara just normkritisk. Ofta hör vi vuxna hur barn och unga talar om någon som är konstig eller att något är konstigt. Sannolikt är att vi vuxna också både tänker och talar om märkliga företeelser eller personer. Men vem avgör egentligen vad som är konstigt eller normalt? Det gör vi såklart tillsammans. Tillsammans utgör vi grunderna för de normer som styr den tillvaro vi vistas i.

Om vi vill ha en miljö som kännetecknas av människors lika värde, av jämställdhet och sympati så är ett normkritiskt förhållningssätt ett måste.

När det finns starka och tydliga normer som bestämmer hur vi ska se ut och agera kommer det också att finnas individer som inte passar in. Dessa individer är sannolikt de som kommer att bli utsatta för kränkande behandling eller mobbning. Alla har rätt att vara sig själva. En miljö där normkritik är vardag och där man aktivt arbetar med de här frågorna är en miljö där det sannolikt kommer att finnas mindre kränkande behandling, mobbning och utanförskap.

Nästa del i materialet kommer att handla om hur vuxna och elever kan samverka runt två saker. Dels kommer innehållet nedan att fokusera på hur vuxna och ungdomar kan hitta en större samverkan och förståelse för den digitala vardagen som råder. Dels kommer det att handla om hur ni tillsammans kan bli mer normkritiska och göra normkritiken till en del av er vardag. Normkritik är en viktig del i arbetet mot kränkande behandling och mobbning varje sig det handlar om Internet eller den fysiska miljön.

Bilder från inspelningen

LÄRARE FÖR EN DAG

Vi talar ofta om att det är barnen och ungdomarna som är experterna när det kommer till Internet, och kanske är det så. Kanske har de mer och andra kunskaper än vad vi vuxna generellt har. Säkert är det så att vuxna också kan mycket om IT och Internet när det handlar om hur det tekniskt kan eller bör användas i undervisningen. Men om vi utgår från ungas digitala vardag är det med största sannolikhet så att stora delar av vuxenvärlden har en del att sätta sig in i.

Vad skulle hända om vi för en dag eller för ett lektionspass bytte roller så att de vuxna i skolan blev elever och eleverna blev de som styrde undervisningen? Vad skulle hända om eleverna fick i uppgift att så grundligt som möjligt förmedla sin bild och sina upplevelser av Internet för oss vuxna?

”Lärare för en dag” bygger på grupparbeten elever emellan. Dela in klassen i grupper om 4-5 personer och ge dem i uppgift att sammanställa och sedan redogöra muntligt för vad Internet är till för och betyder för dem.

Kopiera gärna upp och dela ut de hjälpande frågeställningarna längre fram i dokumentet. Du väljer själv om du vill göra det till en stor uppgift och därmed sätta av flera timmar till arbetets fortgång eller om du vill göra det till en mindre uppgift där skapandet och framtagandet kan klaras av på ett lektionspass. Själva redogörelsen där eleverna blir lärare bör vara ett separat lektionspass. Kanske väljer ni att göra övningen till en temadag.

När du delat in eleverna i grupper ber du dem initialt, efter det att du har talat om vad de ska göra, att de i gruppen kommer överens om hur de vill redogöra för sina tankar. När de bestämt sig för det är det dags att börja arbeta med frågeställningarna:

Vad är Internet för er och vad betyder Internet för er?

Förhoppningen är att övningen ska ge dig som vuxen en större förståelse för hur unga tänker kring Internet och dess användningsområden. Möjligheten till att omvandla grupparbetet till individuell uppgift finns naturligtvis. Dela då ut frågeställningarna till samtliga elever och be var och en av dem att skriva en kort uppsats på ämnet. Har du yngre barn kan du med fördel välja ut några av frågorna för att förenkla en aning.

HJÄLPANDE FRÅGESTÄLLNINGAR

- Hur mycket tid spenderar ni/du online?
- Vad gör ni/du allra helst online?
- Hur länge har ni/du varit ifrån Internet som längst den senaste månaden?
- Använder ni/du dator eller smartphone för att komma åt Internet?
- Varför är Internet viktigt?
- Hur skulle ditt/era liv se ut utan Internet?
- Varför tror ni/du att många väljer anonyma nicknames på Internet?
- Hur gör ni/du för att bedöma trovärdigheten i det ni ser och läser på Internet?
- Varför tror ni/du att kränkande behandling ofta blir hårdare och grövre på Internet?
- Låtsas för en stund att Internet inte finns. Ni/du får i uppgift av er lärare att ta reda på två saker.
 1. Hur ser väderprognosen ut för den kommande veckan?
 2. Vem var kung i Sverige år 1820?Hur skulle ni/du gå till väga?
- Vad betyder mest, en vän i skolan eller en vän online?
- Vart umgås ni/du helst, tillsammans med en vän på träningen? Tillsammans med en vän framför skärmen i ett socialt nätverk? Ensam framför skärmen i ett socialt nätverk?
- Hur skulle ni/du vilja att skolan arbetade med Internet?
- Kan ni/du ge förslag på hur er digitala vardag och era digitala identiteter skulle kunna få en mer naturlig plats i skolan?
- Kan unga mycket mer om Internet? Hur skulle ni/du i så fall kunna lära oss?
- Hur tror ni/du att användningen av Internet i skolan ser ut om tio år?
- Hur tror ni/du att det är att bli utsatt för mobbning på Internet?
- Vad kan vuxna göra för att minska mobbningen?
- Vad skulle ni/du kunna göra för att minska mobbningen?
- Hur bra är Internet?

NORMKRITISKT TÄNKANDE

Vare sig vi talar om kränkande behandling på Internet eller i den fysiska miljön så finns det normer kopplade till det hela. Det finns normer, både medvetna och omedvetna, som talar om för elever och vuxna hur de ska vara, se ut och uppföra sig. Dessa normer sätter gränser för friheten att vara sig själv, de värderar, och de påverkar hur vuxna bemöter barn och hur barn bemöter varandra. Att ifrågasätta de system som råder i den miljö man vistas i är en mycket viktig del likabehandlingsarbetet. Det är något som bör ske både bland vuxna och barn. För ett lyckat normkritiskt arbete krävs att de vuxna engagerar sig samt att eleverna är involverade och delaktiga. Det är ett stort och viktigt arbete som, om ni vill, kan ta sin början med övningen nedan. Övningen i sig kommer inte att fungera som ett botande läkemedel men förhoppningsvis som ett led i att synliggöra problematiken och skapa en medvetenhet kring möjliga vägar till en större likabehandling.

Börja med kollegorna

Ta en stund på nästa APT, eller nästa gång ni vuxna är samlade, och introducera (om ni inte redan aktivt arbetar med det) ett normkritiskt förhållningssätt som ett led i likabehandlingsarbetet. Börja med att ställa en enkel fråga till samtliga kollegor.

- Vad säger ni om att inför nästa luciafirande låta en kille vara Lucia?

Frågan kommer sannolikt bemötas med en stunds tystnad. Det är i den tystnaden som en normkritisk process kan ta sin början. Det handlar om att ifrågasätta saker vi gör, hur vi tänker och hur omedvetna normer påverkar vårt sätt att vara mot varandra.

Ta frågan om luciafirandet vidare genom att fråga hur det är för den eller de elever som vi per automatik räknar bort som lucia men som skulle vilja skrida fram med ljus i håret?

Be kollegorna fortsätta att fundera över och brainstorma kring andra normer som styr vårt agerande och be dem ifrågasätta dem. Behöver det vara så, ska det vara så och hur påverkar det vårt bemötande av barnen och barnens bemötande av varandra. Vad händer med de barn som inte passar in i det normsystem som vi tillsammans skapar?

Avsett den tid som behövs för att på riktigt få igång tankar och diskussioner. Om det är svårt att få igång tankar hos kollegerna så kan ett bra alternativ vara att utgå från diskrimineringsgrunderna i diskrimineringslagen som är listade längre fram i dokumentet.

Fortsätt med eleverna

För att lyckas i det här arbetet är eleverna en nyckel. Får ni med dem på tåget så är mycket vunnet. Gör därför samma sak som ni gjort med era kollegor med klassen eller i elevgruppen. Använd samma inledande frågeställning: Vad säger ni om att vi inför nästa luciafirande låta en kille vara Lucia?

Alternativet är att du använder en egen frågeställning. Det viktiga är att frågan får eleverna att börja tänka och reflektera. Det kan ju mycket väl vara så, kanske hos de yngre barnen, att frågan om luciafirande inte alls ger de reaktioner som önskas. Har du sådana funderingar väljer du givetvis en annan frågeställning.

Be sen eleverna att enskilt eller i mindre grupper fundera kring de normer som styr och påverkar deras egna sätt att vara, bemöta andra och de vuxnas förhållningssätt. Be dem kritiskt granska varför det är viktigt att se ut på ett visst sätt, prata på ett visst sätt, ha en viss typ av intresse eller musiksmak. Vad är det som är konstigt, varför är det konstigt, hur påverkar det dem som anses vara konstiga och vem är det egentligen som bestämmer?

Fråga också hur de ser på det bemötande de får av er vuxna utifrån ett normkritiskt förhållningssätt. Är vuxna på skolan med och förstärker normer som kan leda till att både elever och vuxna utsätts för kränkande behandling. För, det är då en person faller utanför den norm som råder som det ofta uppstår kränkande behandling och mobbning.

Om du som vuxen upplever att det är svårt med frågeställningar till eleverna så kan det även här vara en idé att utgå ifrån diskrimineringsgrunderna i diskrimineringslagen.

- Kön
- Könsidentitet eller könsuttryck
- Etnisk tillhörighet
- Religion och annan trosuppfattning
- Funktionsnedsättning
- Sexuell läggning
- Ålder

Problematisera de olika delarna och fråga eleverna vad de upplever att det finns för medvetna och omedvetna normer kopplade till dem. Be dem också att fundera på vad existerande normer bidrar till och hur ni på skolan skulle kunna arbeta vidare med normkritik och göra det till en naturlig del av värdegrundsarbetet.

SAMMANFATTNING

Nu har ni förhoppningsvis använt materialet eller delar av det och känt att det varit givande både för vuxna och elever. Kanske har det också fungerat som inspiration till föräldramöten eller liknade. Dela gärna med dig av innehållet till kollegor och vänner. Materialet är ditt att använda och sprida i den mån du vill.